

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Dr Sanja Škorić, docent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: sanja@pravni-fakultet.info*

Dr Goran Maričić, docent

*Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: goran.maricic@poreskaupravars.org*

DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE KOMPANIJA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Apstrakt:

Uporedo sa porastom ekoloških problema, kako na lokalnom nivou, tako i na novou čitave planete, osim strategija čija implementacija treba da vodi zaštiti životne sredine i konceptu održivog razvoja, postavljaju se i pitanja odgovornosti. Drugim rečima, postavlja se pitanje ko je i koliko odgovoran za sadašnje veoma zabrinjavajuće devastirano stanje životne sredine. Pored mnogih nesuglasica kod odgovora na prethodno pitanje, postoji jedan opšti konsenzus da je, na nivou jedne države, najveća odgovornost za zaštitu životne sredine prvo na državi, a onda na velikim kompanijama, koje po pravilu važe za najveće zagadivače. Da bi se tako postignut konsenzus relativizovao, stupa na scenu koncept društveno odgovornog poslovanja kompanija koji u sebi sadrži i odgovorno poslovanje prema ekologiji, njenoj zaštiti, ali i više od toga – on podrazumeva i težnju ka svim elementima održivog razvoja. Kompanije, sa druge strane, u konstantnoj trci za profitom, društveno odgovorno poslovanje i u okviru njega zaštitu životne sredine, mogu posmatrati sa dijametralno suprotnih gledišta; jedno, prema kome će poštovati samo principe koji su kao takvi propisani pravnim propisima države da bi izbegli eventualni privredni prestup, novčanu kaznu ili drugu sankciju, dok će ih moralno i etičko poštovanje društveno odgovornog poslovanja samo dovesti do dodatnih troškova, i drugo, prema kome će menadžment kompanija prepoznati značaj svih aspekata koje podrazumeva društveno odgovorno poslovanje, od odgovornosti prema lokalnoj zajednici, svojim klijentima, svojim zaposlenim, svojim potrošačima i sredini u kojoj posluju, do odgovornosti prema zdravoj životnoj sredini i konceptu održivog razvoja – biti oprezni i odgovorni u sadašnjosti, da bi osigurali bezbrižnu budućnost.

Ključne reči: *Društveno odgovorno poslovanje kompanija, zaštita životne sredine, održivi razvoj*

UVODNE NAPOMENE

Poslednjih godina se može primetiti nova ekološka etika, koja treba da se temelji na aktivnom odnosu čoveka koji svoju okolinu gradi i obnavlja. Svetska komisija Ujedinjenih nacija za životnu sredinu i razvoj, održivi razvoj definiše na sledeći način “zadovoljavanje potreba sadašnje generacije tako da se ne ugrozi mogućnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe”¹. Ukoliko analiziramo koncept čitavog pravnog sistema u Republici Srbiji, kao i sve propise čije norme direktno ili indirektno štite životnu sredinu² stiče se utisak da su svi pravni propisi orijentisani i koncipirani tako da zaštitu životne sredine veličaju kao prioritet svakog ponašanja pojedinca, grupe ili zajednice. Međutim, kako je onda moguće da smo svedoci kršenja propisa od strane kompanija koje kao takve nekažnjeno prolaze koristeći zastarele načine proizvodnje ili čak umišljajno zagađujući životnu sredinu? Gotovo svakodnevno do nas dolaze vesti o pomorima ribljeg fonda u rekama i kanalima usled zagađenja, dok vesti o tome ko ili koja kompanija je za takvu situaciju odgovorna, ili se ne objave uopšte ili se epilog procesa čeka godinama. Iako kao pojedinci, građani mogu imati pojedinačnu svest o važnosti zaštite životne sredine, ne smatra se da mogu doprineti u većem stepenu njenoj zaštiti, ukoliko nisu organizovani u udruženja. Ako se, sa druge strane, posmatra poslovanje kompanija, čija uspešnost zavisi od, pravnih propisa države, poslovnih partnera, ali i pojedinaca kao potrošača, itekako je interes kompanija da se društveno odgovorno ponašaju i u skladu sa opšte prihvaćenim konceptom održivog razvoja. Samo sinergija suprotstavljenih interesa, može dugoročno doneti benefite svim stranama u pitanju. Da bi se sagledala složenost, kako koncepta društveno odgovornog poslovanja, prvenstveno u svrhu zaštite životne sredine, te koncepta održivog razvoja, kao ideala kojem stremi svaka savremena država, mora se, pre svega osvrnuti na opšti pojam privrednog društva – kompanije i glavnih teorija o shvatanju njenog pravnog subjektiviteta.

1 Topić M., Božović R. i Topić R., G (2017). Sušenje i sušare sa aspekta obnovljivih izvora energije i održivog razvoja, TEHNIKA–MAŠINSTVO 66, str. 61.

2 Više o nacionalnom okviru zaštite životne sredine, odnosno o važećim zakonima kojima se štiti životna sredina u Republici Srbiji: Škorić, S. (2018). Pravo građana da učestvuju u procesu donošenja odluka o životnoj sredini u pravnom sistemu Republike Srbije; u okviru monografije Transponovanje zahteva Arhunske konvencije u pravni sistem Republike Srbije sa posebnim osvrtom na nadležnost jedinica lokalne samouprave na teritoriji AP Vojvodine, Novi Sad, str. 219-221.

POJAM PRIVREDNOG DRUŠTVA – KOMPANIJE I ODRŽIVI RAZVOJ

Privredno društvo, kao oblik udruživanja lica i kapitala zarad obavljanja neke od privrednih delatnosti, jeste tvorevina novije istorije, a posledica razvoja i jačanja tržišne privrede. Dakle, pojam privrednog prava je evoluirao oko dvesta godina i teorijski, a i pozitivnopravno je uobičen tako da ujedno sadrži osnovne karakteristike ili najvažnije elemente privrednog društva. Privredno društvo bi se moglo definisati kao udruženje više lica (pravnih ili fizičkih), koji unose svoje uloge i udružuju svoj rad, obrazujući tako osnovni kapital društva, da bi pod zajedničkim (personalnim ili realnim) poslovnim imenom, obavljali određenu privrednu delatnost radi sticanja dobiti – profita, koju između sebe dele prema ugovoru o osnivanju, odnosno statutu društva³ (Milenović, 1997). Iako se u prvi mah može učiniti da je definicija preširoka i donekle nezgrapna, mora joj se dati za pravo da obuhvata gotovo sve elemente koje jedno privredno društvo treba da ima. Naravno, da nijedna definicija ne može da važi kao univerzalni postulat i da mora, iz razloga „davanja života“ pravnim normama, trpeti u praksi određene izuzetke, tako je slučaj i ovde. Verovatno se iz ovih razloga, zakonodavac u novom Zakonu o privrednim društvima Republike Srbije odlučio na određivanje pojma privrednog društva koje je vrlo neodređeno i kratko, odnosno - *Privredno društvo (u daljem tekstu: društvo) je pravno lice koje obavlja delatnost u cilju sticanja dobiti*⁴. Dakle, ovakvo određenje pojma privrednog društva je donekle drugačije od onog koje je bilo u ranije važećem Zakonu od 2004. godine, gde se privredno društvo definisalo na sledeći način: *Privredno društvo je pravno lice koje osnivaju osnivačkim aktom pravna i/ili fizička lica radi obavljanja delatnosti u cilju sticanja dobiti*⁵. Na prvi pogled je jasno uočljivo da definicija u novom zakonu potpuno izostavlja deo koji se tiče toga ko može osnovati privredno društvo, već je akcenat dat na tome da, nakon osnivanja privredno društvo postaje samostalno pravno lice, bez obzira da li su ga osnovala fizička ili pravna lica.

Danas je svuda u svetu kompanijama (uz vrlo male izuzetke) priznato svojstvo pravnog lica, što bi drugim rečima značilo da je kompanija samostalna u vršenju svoje delatnosti, po pravilu registrovane i da može samostalno istupati na tržištu u svoje ime i za svoj račun. Momenat u kome kompanija postaje samostalna i kada počinje voditi tzv. „zaseban“ život različit od svojih vlasnika kao fizičkih lica, u većini pravnih

3 Milenović, D. (1997). Subjekti privrednog prava, Niš, str. 86.

4 Zakon o privrednim društvima, Službeni glasnik RS, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018 i 95/2018, član 2.

5 Zakon o privrednim društvima, Službeni glasnik RS, br. 125/2004 i 36/2011 – dr. zakon, član 2.

sistema jeste njen upis u propisani registar. Međutim, nije oduvek bilo tako, te i sada u teoriji postoje shvatanja koja potpuno negiraju pravni subjektivitet kompanija. Iako su njihove tvrdnje prevaziđene iz razloga potrebe i zahteva koje je savremeno poslovanje postavilo pred svetsku privredu, i dalje se mogu pronaći argumenti koji potpunu samostalnost kompanija izjednačavaju sa celishodnošću i razlozima politike, te da je ta samostalnost konstruisana zakonom⁶. Svetski trendovi stoje na stanovištu da su kompanije potpuno odvojene od svog personalnog supstrata, te da imaju svoje sopstvene interese koji mogu biti ne samo potpuno različiti, već i suprotstavljeni interesima svojih vlasnika⁷. Međutim, u vezi sa pravnim subjektivitetom jeste i poslovna sposobnost privrednih društava. Poslovna sposobnost za fizička lica znači da ona mogu izjavom svoje volje da stiču, menjaju ili ukidaju prava i obaveze⁸. Ukoliko ovakvo određenje poslovne sposobnosti pokušamo primeniti na privredna društva, postavlja se pitanje na koji način će ona izjavljivati svoju volju? Ako se pod voljom podrazumeva psihičko stanje svesti, jasno je da privredno društvo ne može imati volju. Volju mogu imati samo fizička lica, pa stoga volja kod privrednih društava podrazumeva volju članova organa privrednog društva ili njegovih zastupnika kao fizičkih lica. Iako ima pravni subjektivitet i može biti samostalno nosilac prava i obaveza, privredno društvo u pravnom prometu istupa preko svojih zastupnika⁹. Dakle, pravni subjektivitet, pa samim tim i poslovna sposobnost privrednog društva se izražava preko organa upravljanja društva, ili preko njegovih zastupnika.

U američkom zakonodavstvu, pravna priroda privrednog društva – corporation, se definiše kao pravni entitet stvoren i priznat od strane zakona koji se identifikuje pod određenim imenom. Korporacijama je priznat atribut „osobe“ i federalnim zakonom, ali i zakonom država članica, te one uživaju mnoga, mada ne i sva prava koja su priznata i fizičkim licima, državljanima SAD-a. Zakon o pravima¹⁰ garantuje „osobama“ određena prava i zaštitu i korporacije se podvode pod taj termin u većini slučajeva. Tako, korporacije imaju ista prava kao i fizička lica i istu zaštitu iz Četrnaestog Amandmana – pravo na pristup sudovima (tužiti i biti tužen) i sl. Korporacijama je takode, zagarantovano pravo slobode govora,

6 Jovanović, V. (1990). *Preduzeća i društva prema Zakonu o preduzećima*, Beograd, str. 98.

7 Guinnane, T., Harris, R., Lamoreaux R., Naomi and Rosenthal, Jean-Laurent N. R. (2007). *Putting the Corporation in its Place; Oxford University Press on behalf of the Business History Conference*. Advance Access publication July 19.

8 Nikolić, D. (1999). *Uvod u sistem građanskog prava*, Novi Sad, str. 206.

9 Jankovec, i. (1996). *Privredno pravo*, Beograd, str. 95.

10 Jentz A. G., Miller L. R., Cross B. F. (1993). *West Business Law; Fifth edition*, West publishing company, pp. 710.

kao i fizičkim licima (Prvi Amandman). Osim slobode govora u smislu izražavanja kroz svoj marketing i reklamiranje svojih usluga, ova sloboda je proširena i na slobodu izražavanja političkog mišljenja u određenim pitanjima¹¹. Razlika u odnosu na fizička lica, postoji kod eventualnih krivičnih dela koja učini korporacija, jer korporacija kao veštačka pravna osoba ne može biti poslata na izdržavanje kazne zatvora, pa se krivična odgovornost prebacuje na lica koja mogu biti deliktno odgovorna – lica koja upravljaju ili zastupaju korporacije. Međutim, anglosaksonski pravni sistem poznaje ultra vires doktrinu, koja u prevodu znači delovanje izvan svoje moći, odnosno ona važi u slučajevima kada privredno društvo u svom poslovanju prekorači poslovnu sposobnost koja mu je data propisima¹². Dakle, privrednim društvima je priznata pravna i poslovna sposobnost, ali samo u okviru obavljanja poslova koji su utvrđeni u osnivačkom aktu i na osnovu ovlašćenja koja su ima data propisima, te ta pravna i poslovna sposobnost nije opšta i ne može se poistovetiti sa pravnom sposobnošću fizičkih lica.

Ukoliko se na ovaj način posmatra jedna kompanija, onda bi ona predstavljala samostalno pravno lice, odvojeno od svojih vlasnika, koje se osniva sa svrhom obavljanja određene delatnosti i sa ciljem sticanja dobiti¹³. Upravo to sticanje dobiti opredeljuje savremenu kompaniju ka što većem smanjivanju troškova, dakle uz minimalna ulaganja, maksimalni profit i maksimalna dobit.

Ako opšte prihvaćeni koncept održivog razvoja primenimo na poslovanje kompanija, negde bi se moglo zaključiti da dodatna ulaganja u transformaciju poslovanja i njeno usklađivanje sa datim konceptom, kompaniju neminovno izlaže troškovima. Onda se pojavljuje pitanje – Na koji način „naterati“ kompanije da se odriču dela svoje dobiti i dela profita, da bi se prilagodile konceptu održivog razvoja?

Da bi se dao adekvatan i kompletan odgovor prethodnom pitanju, mora se precizno odrediti koncept održivog razvoja i šta on predstavlja za čitavo društvo, a sa aspekta menadžmenta i akcionara kompanija – šta to može konkretno značiti za kompanije.

U tom smislu, održivi razvoj se može definisati na mnogo načina, ali je najčešće citirana definicija iz izveštaja Komisije UN za ekologiju i razvoj „Naša zajednička budućnost“ iz 1987. g., takode poznatog i kao

11 Ibid, pp.711.

12 Lipton, P., Herzberg, A. (2000). *Understanding Company law*; Melbourn, Australia, pp. 82.

13 Bulatović, I., Škorić, S., Jovanović, V. (2016). Branding a business name, *Economics of Agriculture*, br. 4.

„Bruntland izveštaj“ (po predsednici ove komisije Bruntland Gro Harlem), prema kojoj: „**održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije, ne ugrožavajući pritom mogućnosti da i buduće generacije zadovolje svoje potrebe**“¹⁴. Usvajanjem Nacionalne strategije održivog razvoja 2008. godine, Republika Srbija je prihvatila da održivi razvoj postane njeno trajno razvojno opredeljenje, s tim da se u strategiji navodi mnogo ekstenzivnija definicija po kojoj, u nešto sublimiranijoj verziji, održivi razvoj predstavlja dugoročni koncept koji podrazumeva stalni ekonomski rast koji uz ekonomsku efikasnost, tehnološki napredak, više čistih tehnologija, inovativnosti celog društva i društveno odgovornog poslovanja, obezbeđuje smanjenje siromaštva, dugoročno bolje korišćenje resursa, unapređivanje zdravstvenih uslova i kvaliteta života i smanjenje zagađenja (na nivo koji mogu da izdrže činioци životne sredine, sprečavanje novih zagađenja) i očuvanje biodiverziteta¹⁵. Jasno je da je održivi razvoj kompleksan i multidimenzionalan proces koji ima tri osnovne dimenzije: ekonomsku, socijalnu i ekološku. Samim tim, ovaj rad se neće i ne može baviti samim održivim razvojem ni njegovim institucionalnim aspektima, već će se fokus biti na ulozi koju velike kompanije imaju u tom čitavom konceptu, a preko jedne od dimenzija održivog razvoja – društveno odgovornog poslovanja. Kao i kod svih velikih tema koje zaokupljaju čovečanstvo, cela priča o održivosti i održivom razvoju insistira na argumentu budućnosti, proizvedeći u isto vreme osećaj sveobuhvatne saglasnosti, ali i kontroverzi. Jasno je da se društveni i ekonomski razvoj ne mogu odvojiti od procesa koji se odigravaju u životnoj sredini, kolika je “relativna težina” ekonomskih procesa u odnosu na ono što ugrožava naše okruženje? Da li možemo da podređujemo štete u životnoj sredini ekonomskoj dobiti? Da li postoji mogućnost substitucije između prirodnog i stvorenog kapitala, ili postoji kritični nivo prirodnog kapitala koji mora ostati očuvan? Da li smo i koliko odgovorni prema budućnosti i budućim generacijama? Do kog nivoa sadašnje generacije treba da žrtvuju svoj način života i svoje potrebe? Da li je zaštita životne sredine i prirodnih resursa usmerena ka daljem ostvarivanju blagostanja ljudi, ili proizilazi iz nezavisnog i suštinskog sagledavanja vrednosti prirodne sredine? Da li se koncept društvene pravde zasniva na zaslugama ili potrebama? Šta zapravo označava kvalitet života i da li je ekonomsko blagostanje dovoljan indikator za njegovo merenje? Sva ova pitanja se odražavaju na nedoumice u definisanju i konceptualnom određenju održivosti, odnosno na pojašnjenju koncepta koje bi bilo lako pretvoriti u konkretnu političku akciju¹⁶.

14 Saks, Dž. (2014). Doba održivog razvoja, Jp Službeni glasnik – Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj (CIRSD), Beograd, str. 5.

15 Kapor, P. (2015). Dobro upravljanje javnim finansijama kao faktor održivog razvoja, Megatrend revija, Vol. 12, No 3, str. 106.

16 Šušić, I. (2012). Koncept održivog razvoja, Univerzitet za poslovne studije,

DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE KOMPANIJA

Društveno odgovorno ponašanje, odnosno poslovanje kompanija je jedan od novijih instituta menadžmenta, i danas se povezuje sa održivim razvojem čitavog društva, a posebno ekonomije kao jednog od tri stuba održivog razvoja, u kojoj je sadržan razvoj privrede. A ono što je centralno pitanje u održivom razvoju kao savršenom spoju sadašnjosti i budućnosti, jeste upravo životna sredina, njena zaštita, racionalno trošenje prirodnih resursa i sl.

Iako je društvena odgovornost kompanija noviji koncept, on se razvijao postepeno, pa i vekovima unazad, ali više kao predmet debata filozofa i političara, a ne privrednika. Tako je Konfučije još u VI veku pre Hrista naglašavao da „mudar čovek razume pravičnost, a mali čovek razume dobit“, a Teodor Ruzvelt (1901. godine) da „kompanije moraju prepoznati svoju odgovornost ne samo prema akcionarima već i prema široj društvenoj zajednici“¹⁷. U teoriji se ideje o društveno odgovornom ponašanju prvi put sreću 1899. godine u radu „Jevandlje bogatstva“, *Andrew-a Carnegie*, koji je prvi govorio o potrebi kompanija da pomažu i unapređuju društvo i okruženje u kome funkcionišu, ali u to vreme principi „dobročinstva i starateljstva“, za koje se on zalagao, nisu bili prihvaćeni¹⁸.

Postoje autori koji smatraju da je društveno odgovorna kompanija ona koja je pravno odgovorna, odnosno ona koja poštuje legitiman nacionalni pravni poredak, dok drugi društvenu odgovornost određuju kao prvenstveno moralni zahtev koje društvo postavlja pred kompaniju kao korelat dva zahteva sa kojima su one već suočene: ekonomskim (profit) i pravnim¹⁹.

Ono što bi se iz prethodnih definicija moglo izvesti kao zajedničko društveno odgovornom poslovanje kompanija jeste da ono obuhvata odgovornost prema interesima različitih interesnih grupa, ne samo vlasnika i akcionara; da obuhvata odgovornost prema zaštiti životne sredine, i najzad, da ono predstavlja dobrovoljno ponašanje kompanija. Ovom poslednjem se može prigovoriti kada bi se društvena odgovornost odredila kao pravna odgovornost, jer ukoliko je nešto pravnom normom propisano kao obavezno ponašanje, sa sankcijama za nepoštovanje date

saopštenje, Banja Luka, str. 72.

17 Mumović, S., Pavlović, V. (2011). Uticaj koncepta društveno odgovornog ponašanja na rentabilnost kompanija (Studija slučaja grupacija Aquafil Italija), Industrija br. 1, str. 22.

18 Ivanović Đukić, M. (2011). Promovisanje društveno odgovornog poslovanja preduzeća u Srbiji, Sociologija br. 1, str. 24.

19 Mumović et al. (2011). op. cit.

norme, onda društvena odgovornost više nije dobrovoljni koncept. Dobrovoljnost bi važila samo za neke njene aspekte, ali ne i za sve koje obuhvata²⁰.

U načelu, shvatanje društveno odgovornog poslovanja uslovljeno je pripadnošću grane u kojoj kompanija posluje i ne važi kao univerzalno pravilo za sve kompanije. Tako, na primer, za prehrambenu industriju naglašava se bezbednost hrane po zdravlje ljudi, za kompanije iz oblasti naftne ili hemijske industrije, društveno odgovorno ponašanje se odnosi, pre svega, na očuvanje prirodne sredine, u trgovini se naglašava etičnost. Međutim, ono što se kao zajedničko pojavljuje kod svih kompanija, bez obzira na delatnost jeste javno poslovanje, tj. javnost u radu. Prethodno je i razumljivo, jer jedino tako šira javnost može doći do saznanja da li se određena kompanija društveno odgovorno ponaša²¹.

Koncept društvene odgovornosti uključuje sledeće aspekte:

- 1) ekonomske aktivnosti (inovativnost, kvalitet, zaštita prava industrijske svojine i dr.);
- 2) zaštitu životne sredine (toksične emisije u vazduh i vodu, prevencija zagađenja, uticaj aktivnosti kompanije na okolinu i dr.)
- 3) poštovanje prava zaposlenih i ljudskih prava (zaštita zdravlja, zaštita zaposlenih, odnosi sa lokalnom vlašću, socijalni dijalog, kontrola i referentnost dobavljača i sl.) i
- 4) etičnost u poslovanju (poštovanje dobrih poslovnih običaja, uzdržavanje od dela nelojalne konkurencije, korupcija, pranje novca i dr.)²²

DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE I ŽIVOTNA SREDINA

Sve prethodno treba da odgonetne način na koji će konkretno kompanija primeniti društveno odgovorno poslovanje, a u okviru njega i koncept održivog razvoja. Baš kod konkretne primene dolazi do velikih razmimoilaženja, te postoje različiti pristupi društvenoj odgovornosti²³. Tradicionalni pristup isključuje tu odgovornost (označava se i kao pristup

20 Škorić, S., Radenković, D. i Bulatović, J. (2017). Uloga moderne kompanije u održivom razvoju, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Prištini, Međunarodno savetovanje, str. 336.

21 Ibid.

22 Mumović et al. (2011). op. cit.

23 Jovanović, L., Ilić, B i Avramović, I. (2018). Društveno odgovorno poslovanje kompanija u funkciji unapređenja održive konkurentske prednosti, Megatrend revija br. 1, str. 91.

nevidljive ruke). Njegov stav je efikasnost i profit. Ekonomska dobit, odnosno ekonomski profit jedina je društvena odgovornost kompanije, smatraju zagovornici i predstavnici ovog tradicionalnog pristupa (među njima nobelovac Milton Friedman), tj. profitabilno poslovanje kompanije. Prva odgovornost kompanije jeste sticanje dovoljno profita za pokrivanje troškova u budućnosti, jer ako to nije ostvareno, ne može se ispuniti nikakva druga društvena odgovornost, smatra Petar Drucker. Međutim, šta je sa zahtevima interesno uticajnih grupa, svih onih od kojih zavisi poslovanje kompanije? Pristup interesno uticajnih grupa implementira svest menadžera u uspeh njihovih kompanija, a koji dugoročno zavisi od uvažavanju interesa i potreba različitih interesnih uticajnih grupa pri odlučivanju. Svi oni svojim radom i aktivnošću, mogu da doprinesu radu kompanije, ali isto tako mogu da donesu i štetu toj istoj kompaniji. Pre svega potrošači, zaposleni, akcionari, dobavljači, pri tom se ne sme zaboraviti uticaj vlade, sindikata i nevladinih organizacija. Treći pristup, uključuje odgovornost menadžmenta da svet - društvo učini boljim mestom za život svih ljudi, koncept ekološkog menadžmenta i održivog razvoja, koji postaje aktuelan u društvenoj odgovornosti. Dužnost menadžera je da predviđaju promene u okolini, a ne samo da reaguju na njih. Predviđanje promena i brzo reagovanje na te promene iz okruženja, od strane iskusnih menadžera donosi kompaniji dobru osnovu za konkurentnu prednost i bolje šanse za veći profit. Ljudi su istinski zainteresovani kako se, i na koji se način kompanija ophodi prema ljudima, životnoj sredini i društvu uopšte, jer nijedan biznis, bio on veliki ili mali, nije odvojen od društva u kome posluje i opstaje, pa uspeh ili neuspeh jednog, u mnogome je određen uspehom ili neuspehom onog drugog²⁴. Upravo je ovaj treći pristup u fokusu, te postoje brojni primeri dobre prakse kod nas koji pružaju nadu da etika i moral mogu u savremenom svetu biti iznad ekonomske koristi²⁵, jer bez zdrave životne sredine, svi ostali ciljevi kompanija i države mogu postati bespredmetni, jer tada se neće imati šta kupiti stečenim dohotkom, gde se zaposliti, pa i gde živeti, ako svojom bahatošću zagadimo mesto gde živimo i ugrozimo prirodu koja nas okružuje. Kako su etika i moral svojstveni jedino čoveku, može se postaviti pitanje kako jedna kompanija, kao samostalno pravno lice, može da se ponaša ili posluje na takav način? Međutim, ako se vratimo na početak i definisanje privrednog društva, odnosno kompanije, onda dolazimo do toga da kompaniju ipak čine ljudi, te da organi upravljanja u njima itekako mogu doprineti društveno odgovornom poslovanju u skladu sa etičkim i moralnim tekovinama društva.

24 Ibid.

25 Više o primerima dobre prakse velikih kompanija u Srbiji na: <http://odgovornoposlovanje.rs/csr/zivotna-sredina> - pristupljeno 12.7.2019.godine

ZAKLJUČAK

Životna sredina je osnova opstanka čovečanstva i odgovornost za njeno očuvanje je na svima, bez obzira koliko i praktično mogu doprineti smanjenju zagađenja i njenom očuvanju. Naravno, stepen odgovornosti se ne može podeliti podjednako, te je ona najveća na državnom aparatu i velikim kompanijama. Rešenja nisu nedostizna i nemoguća, jer je svest o važnosti zdrave životne sredine, sve veća, a pozitivna iskustva drugih država mogu veoma lako da se primene i u pravnom i društvenom sistemu Srbije i primeri dobre prakse već postoje i u Srbiji. Takođe, dokazano je da se istovremeno mogu postići benefiti za sve zainteresovane strane, tj. državu i njene interese, kompaniju i njeno sticanje profita i širu društvenu zajednicu i njeno pravo na zdravu životnu sredinu. Uloga jedne moderne i uspešne kompanije u konceptu održivog razvoja je višestruka i ide prvo od samog prepoznavanja koncepta i njegove implementacije u poslovanje kroz društveno odgovorno poslovanje, pa do dalje edukacije šire društvene zajednice i poslovnih partnera, postavljanjem pozitivnih primera o tome da je koncept održivog razvoja nužan, ali i da on nikako ne može predstavljati trošak i gubitak profita kompanije, već, naprotiv, dugoročno ulaganje u budućnost.

Sanja Škorić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: sanja@pravni-fakultet.info

Goran Maričić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: goran.maricic@poreskaupravars.org

SOCIAL RESPONSIBLE BUSINESS OF THE COMPANIES AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

Abstract:

Alongside the growing ecological problems, both in local level and the whole planet, apart from strategies whose implementation should lead to the protection of the environment and the concept of sustainable development, accountability issues

are raised. In other words, the question arises who is and how responsible for the current, very worrying, devastated state of the environment. In addition to many disagreements on the answer to the previous question, there is one general consensus that, at the level of one state, the highest responsibility for environmental protection is first in the country, and then at large companies, which are the largest polluters. In order to relativize the consensus reached, the concept of corporate social responsibility of companies that includes responsible business towards ecology, its protection, and more than that - comes to the forefront of the need for all elements of sustainable development. Companies, on the other hand, can observe its social responsibility in diametrically opposite point of view in a constant race for profit, socially responsible business and within the framework of environmental protection; one, according to which they will only respect the principles that are prescribed by the legal regulations of the state as such in order to avoid any possible economic offense, fines or other sanctions, whereas the moral and ethical respect for socially responsible business will only lead to additional costs, and second, according to whom management will recognize the importance of all aspects of corporate social responsibility, accountability to the local community, its clients, its employees, its consumers and the environment in which they operate, the responsibility for a healthy environment and the concept of sustainable development - be cautious and responsible in the present, to ensure a carefree future.

Key words: Social responsible business of the companies, Environmental protection, Sustainable development

L I T E R A T U R A

1. Bulatović, I., Škorić, S., Jovanović, V. (2016). Branding a business name, *Economics of Agriculture*, br. 4, str. 1323-1332.
2. Guinnane, T., Harris, R., Lamoreaux R., Naomi and Rosenthal, Jean-Laurent N. R. (2007). Putting the Corporation in its Place; *Oxford University Press on behalf of the Business History Conference*. Advance Access publication July 19, str. 678-729
3. Ivanović Đukić, M. (2011). Promovisanje društveno odgovornog poslovanja preduzeća u Srbiji, *Sociologija* br. 1, str. 23-38.
4. Jankovec, i. (1996). *Privredno pravo*, Beograd.
5. Jentz A. G., Miller L. R., Cross B. F. (1993). *West Business Law*; Fifth edition, West publishing company.
6. Jovanović, L., Ilić, B i Avramović, I. (2018). Društveno odgovorno poslovanje kompanija u funkciji unapređenja održive konkurentske prednosti, *Megatrend revija* br. 1, str. 89-102.
7. Jovanović, V. (1990). *Preduzeća i društva prema Zakonu o preduzećima*, Beograd.
8. Kapor, P. (2015). Dobro upravljanje javnim finansijama kao faktor održivog razvoja, *Megatrend revija*, Vol. 12, No 3, str. 105-126.

9. Lipton, P., Herzberg, A. (2000). *Understanding Company law*; Melbourn, Australia.
10. Milenović, D. (1997). Subjekti privrednog prava, Niš.
11. Mumović, S., Pavlović, V. (2011). Uticaj koncepta društveno odgovornog ponašanja na rentabilnost kompanija (Studija slučaja grupacija Aquafil Italija), *Industrija* br. 1, str. 21-30.
12. Nikolić, D. (1999). Uvod u sistem građanskog prava, Novi Sad.
13. Saks, Dž. (2014). Doba održivog razvoja, *Jp Službeni glasnik – Centar za međunarodnu saradnju i održivi razvoj (CIRSD)*, Beograd.
14. Škorić, S. (2018). Pravo građana da učestvuju u procesu donošenja odluka o životnoj sredini u pravnom sistemu Republike Srbije; u okviru monografije *Transponovanje zahteva Arhunske konvencije u pravni sistem Republike Srbije sa posebnim osvrtom na nadležnost jedinica lokalne samouprave na teritoriji AP Vojvodine*, Novi Sad, str. 219-221.
15. Škorić, S., Radenković, D. i Bulatović, J. (2017). Uloga moderne kompanije u održivom razvoju, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Prištini, Međunarodno savetovanje*, str. 329-342.
16. Šušić, I. (2012). Koncept održivog razvoja, *Univerzitet za poslovne studije, saopštenje, Banja Luka*, str. 65-83.
17. Topić M., Božović R. i Topić R., G (2017). Sušenje i sušare sa aspekta obnovljivih izvora energije i održivog razvoja, *TEHNIKA-MAŠINSTVO* 66, str. 61-67.
18. Zakon o privrednim društvima , *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018 i 95/2018.
19. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 125/2004 i 36/2011 – dr. zakon.
20. <http://odgovornoposlovanje.rs/csr/zivotna-sredina> - pristupljeno 12.7.2019.godine.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767